

WANHOOP NOOIT
AAN VOORUITGANG

Brieven van Jac. P. Thijse

Bezorgd door
MARGA COESÈL

BOOM ∨ AMSTERDAM

*Deze uitgave kwam tot stand met steun van de
Heimans en Thijsse Stichting, het Hugo de Vries Fonds
en de Vereniging Natuurmonumenten.*

© 2012

Marga Coesël, Muiderberg

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912
gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd
gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op
enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën,
opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

*No part of this book may be reproduced in any way whatsoever
without the written permission of the publisher.*

Vormgeving omslag & binnenwerk
René van der Vooren, Amsterdam

Druk
Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 6105 577 4 · NUR 680

www.uitgeverijboom.nl

Inhoud

Voorwoord

7

Wie was Jac. P. Thijsse ?

9

Brieven 1894-1940

23

Brieven 1940-1945

143

Over de brieven

287

Verantwoording

297

Literatuur

300

Register

302

*Voor
Michiel en Jitske*

Voorwoord

Jac. P. Thijssse (1865–1945), grondlegger van de Nederlandse natuurbescherming, was een gedreven brieven-schrijver. *Wanhooft nooit aan vooruitgang* bevat de mooiste van de vele mooie brieven die hij heeft geschreven. Thijssse correspondeerde met jong en oud: met scholieren, amateur- en vakbiologen en natuurbeschermers, met schrijvers als Frederik van Eeden en Hans Warren, met uitgevers, de firma Verkade en familie. Van de brieven en briefkaarten die hij verzond zijn er meer dan zevenhonderd bewaard gebleven, als origineel of als kopie. Het is moeilijk te bepalen welk percentage dit is van de totale hoeveelheid post die hij rondstuurde. Waarschijnlijk was zijn productie aan brieven een veelvoud van zevenhonderd. Mogelijk komen er naar aanleiding van dit boek nog epistels boven water.

In deze bundel is alleen de correspondentie van Thijssse opgenomen. Slechts in een enkel geval is — om iets te verduidelijken of toe te lichten — een fragment opgenomen van een aan hem gericht schrijven.

De oudste teruggevonden brief van Thijssses hand is een kattebelletje aan uitgeverij Versluys, van 26 juni 1894; de laatste een bedankbriefje aan Verkade, dat hij schreef op 7 januari 1945, een dag voor zijn dood.

Over het leven en werk van Thijssse is een stroom publicaties verschenen, maar aan zijn correspondentie is tot nu toe weinig aandacht besteed. In zijn brieven is Thijssse openhartiger dan in zijn publicaties en interviews. Met deze bloemlezing wordt dan ook een verrassend nieuw licht geworpen op zijn persoon en werk. Tegelijkertijd geven de brieven een goed beeld van de ontwikkeling van de natuurbescherming in Nederland en van de strijd die gevoerd moest worden om natuurgebieden te behouden.

Jac. P. Thijssse stond samen met zijn collega Eli Heimans aan de basis van de georganiseerde natuurbeweging. In de ruim dertig jaar waarin ik onderzoek doe naar de opkomst van de natuurstudie en natuurbescherming in Nederland, heb ik grote bewondering gekregen voor het optreden en werk van deze pioniers. Van hen beiden had ik altijd de meeste affiniteit met Heimans. Zijn bescheidenheid en ingetogenheid spraken mij meer aan dan de joviale, graag op de voorgrond tredende Thijssse. Bij het bestuderen van de brieven van Thijssse raakte ik echter steeds meer onder de indruk van zijn verdiensten. Zonder dat het afbreuk doet aan mijn waardering voor Heimans, heb ik ontzag gekregen voor de wijsheid, visie en vitaliteit van Thijssse. Overdreven? Lees de brieven en oordeel zelf.

MARGA COESÈL

Muiderberg, juni 2012

*'Doctor honoris causa Jac. P. Thijsse', tekening door Bernard van Vlijmen
in 'De Amsterdammer' van 16 september 1922.*

Wie was Jac. P. Thijssse?

‘Aan het eind van mijn eigen leven kan ik nog altijd de balans niet stellen, maar zeker ben ik ervan, dat de sluitpost voordeel is,’ aldus de 77-jarige Thijssse in een brief aan een van zijn jonge vrienden.¹ Thijssse was een optimist, die het leven onbekommerd en van de zonnige kant bekeek. Daar was ook alle reden toe: hij was een zondagskind, begiftigd met een goed geheugen, een helder verstand en creatieve en sociale vaardigheden. Afkomstig uit een eenvoudig gezin, groeide hij ondanks zijn bescheiden opleiding uit tot een vooraanstaande Nederlander die op voet van gelijkheid omging met hoogleraren, burgemeesters en andere hooggeplaatste personen, tal van onderscheidingen ontving, en bekend en geliefd was bij het grote publiek.

Maastricht – Amsterdam

Jacobus Pieter Thijssse werd op 25 juli 1865 geboren in Maastricht als derde zoon van Jacobus Thijssse, sergeant-schrijver in het leger, en Catharina Prierter. Het gezin, dat vier jongens telde, verhuisde regelmatig. Eerst naar het garnizoensstadje Grave en vervolgens naar Woerden, waar vader Thijssse, nadat hij de dienst had verlaten, ging werken in het Centraal Magazijn van Kleding. Jac. P., die in huiselijke kring Ko en later Jak werd genoemd, had al vroeg belangstelling voor de natuur. ‘Mijn eerste herinnering van de natuur is, dat ik op mijn eentje rondliep tusschen het bloeiend gras en dat de wuivende pluimen boven mijn hoofd reikten.’² De natuurliefde werd gestimuleerd door zijn ouders, vooral door zijn vader, die graag met zijn jongens eropuit trok. ‘De mooiste wandelingen waren langs het jaagpad met zijn elzen en lisschen en daar dwaalde ik ook al dikwijls op mijn eentje.’³

Toen Ko twaalf jaar oud was, verhuisde het gezin naar Amsterdam. Zijn ouders vonden een woning aan de toenmalige rand van de stad, in de Dapperbuurt in het oostelijke stadsdeel. Van hieruit verkende de jonge Thijssse de wijde omgeving van de hoofdstad. ‘Het Merwedekanaal was er nog niet en langs de oevers van het Nieuwe Diep lagen de heerlijkste berken-

1 Jac. P. Thijssse in een brief aan W. van der Kloot van 4 september 1942. Heimans en Thijssse Stichting, archief Thijssse.

2 Jac. P. Thijssse, *Omgang met de natuur. Planten en dieren*. In: J. H. Gunning e.a.,

Ons kind, gids voor jonge ouders. Amsterdam, Wereldbibliotheek, 1938. p. 145-150.

3 Jac. P. Thijssse, ‘Iets uit mijn leven’. In: J. B. Bernink e.a., *De roep der velden*. Laren, Schoonderbeek, 1927. p. 179-181.

moerassen, rijker en mooier dan de Ankeveensche plassen. Het wemelde er van slangen en orchideeën.⁴ Twee jaar later werd hij, de knappe kop van de familie, toegelaten tot de Kweekschool voor Onderwijzers en Onderwijzeressen. Hier viel de jonge Thijsse op door zijn kennis van de natuur. Zijn leraar, de bioloog dr. C. Kerbert, nam hem mee op excursie en moedigde hem aan zich verder te bekwamen in de veldbiologie. In 1883 verkreeg Thijsse zijn diploma en vond hij werk op een openbare lagere school in Amsterdam.

De jonge onderwijzer wilde hogerop. Na eerst de aktes Frans, Duits en Engels en de hoofdakte te hebben behaald, solliciteerde hij in 1889 met succes naar de functie van hoofd van de zogenoemde Franse school — een school voor uitgebreid lager onderwijs — in Den Burg op Texel. Texel was toen nog een relatief onbekend en in zekere zin ook onbemind ‘schapeneiland’ waar nauwelijks vreemdelingen kwamen. Thijsse had het er echter zeer naar zijn zin. Hij maakte uitgebreid studie van de natuur, vooral van de vogels. In 1891 trouwde hij met Helena Christina Petronella (Leen) Bosch, een meisje dat hij nog kende van de kweekschool. Samen kregen ze twee zonen, Johannes Theodoor (Jo) en Jacobus Pieter (Ko, ook wel Co). Omdat Leen niet kon aarden op Texel, keerde het echtpaar in de zomer van 1892 terug naar Amsterdam. Thijsse vond er een betrekking als hoofd van een school aan de rand van de Jordaan.

Eli Heimans

Eind 1893 maakte Thijsse in Amsterdam kennis met de vier jaar oudere Eli Heimans, een jonge onderwijzer met een even grote passie voor natuurstudie als hijzelf. Heimans had juist een boekje gepubliceerd voor het onderwijs in de kennis der natuur, getiteld *De levende natuur*. Een originele methode: geen dorre systematiek zoals in die tijd gebruikelijk was, maar eenvoudige lessen over het leven van gewone, veel voorkomende planten en dieren. Deze aanpak sprak Thijsse bijzonder aan. Al pratende kwamen de twee onderwijzers op het idee samen een serie natuurboekjes te maken. Om hun plannen te verwezenlijken zochten zij steun bij Kerbert, die inmiddels directeur van Artis was geworden. Deze had het volste vertrouwen in het werk van zijn voormalige pupil en diens collega en stelde zijn bibliotheek en collecties tot hun beschikking. Het eerste boekje van Heimans en Thijsse verscheen al in 1894. Het werd snel gevolgd door vijf andere deeltjes. De serie *Van vlinders, bloemen en vogels* trok de aandacht door de vrolijke, gekleurde omslagen en de leuke illustraties, maar ook door de inhoud: levendige verhalen over planten en dieren en hun levensgemeenschappen. Een

4 Jac. P. Thijsse, ‘De natuurvriend bij Amsterdam’. *Trekken is Natuurgenieten* jrg. 2 (nr. 9-11) 1937.

Eli Heimans (1861-1914), onderwijzer, pedagoog en natuurpopularisator.

ecologische benaderingswijze die voor het onderwijs in die tijd heel modern was, zelfs voor de universiteit. Hoewel Heimans en Thijsse de boekjes in eerste instantie hadden geschreven voor kinderen van ongeveer twaalf tot dertien jaar, vonden ze ook gretig aftrek bij volwassenen.

Om een nog groter publiek te bereiken begonnen de twee onderwijzers samen met hun collega J. Jaspers jr. een eigen tijdschrift, *De Levende Natuur*, met als ondertitel 'Tijdschrift voor natuursport'. Het eerste nummer verscheen in het voorjaar van 1896. Er werden alleen artikelen in opgenomen die gebaseerd waren op eigen waarnemingen, liefst royaal voorzien van plaatjes. De lezers werden actief aangespoord bijdragen te leveren en vragen te stellen, een formule die uitstekend bleek te werken.

Versluys en Van Eeden

Bij de activiteiten van Heimans en Thijsse speelde de Amsterdamse uitgeverij W. Versluys een belangrijke rol. De uitgever had het aangedurfd om geschriften uit te geven van de vermaarde, maar in die tijd omstreden Tachtigers, zoals de dichter Willem Kloos en de schrijver en arts Frederik van Eeden. Hij stak ook zijn nek uit bij het publiceren van het toch wel ongewone werk van Heimans en Thijsse. Versluys beschouwde het werk van de onderwijzers op het gebied van natuurlijke historie 'even revolutionair als het werk der tachtigers op het gebied der literatuur'.⁵

Via hun uitgever maakten Heimans en Thijsse kennis met Van Eeden. De eerste ontmoeting vond plaats in april 1897. In een briefje had Heimans aangekondigd dat zij naar Bussum, de woonplaats van Van Eeden, zouden komen. Hij schreef erbij: 'zoodat u tegen één uur een heel klein zwart keurtje, dat ben ik, en een lange vlasbaardige vent met een plantentrommel gewapend, aan uw woning kunt verwachten.'⁶ Al snel volgden afspraken om met elkaar op excursie te gaan. Vooral Thijsse raakte goed bevriend met Van Eeden.

Biologisch reveil

Omdat de bestaande flora's te moeilijk waren voor jonge en onervaren natuurliefhebbers, besloten Heimans en Thijsse zelf een determinatiewerk voor planten samen te stellen. Een flora zonder lastige botanische begrippen, gebaseerd op eenvoudig waarneembare kenmerken én — wat nieuw

5 Folder firma Versluys, 1908. Artis Bibliotheek. Historisch Archief Engel.

6 E. Heimans in een brief aan F.W. van Eeden van 22 april 1897. Universiteit van Amsterdam, afd. Bijzondere Collecties.

was — met tekeningetjes, van elke plantensoort één. In 1899 verscheen hun *Geïllustreerde flora van Nederland*.⁷ Ondertussen werkten de beide onderwijzers ijverig aan nieuwe publicaties, zoals het *Wandelboekje voor Natuurvrienden* (1900) en *In het Vondelpark* (1901).

Tot het eind van de negentiende eeuw was er relatief weinig bekend over de in Nederland voorkomende planten en dieren. Het aantal mensen dat studie maakte van de inheemse flora en fauna was gering. In het algemeen vond men de natuur in Nederland vergeleken met die van de tropen maar saai en onbeduidend. Potgieter dichtte: ‘Grauw is uw hemel en stormig uw strand / Naakt zijn uw duinen en effen uw velden / U schiep natuur met stiefmoeders hand.’⁸ Dat Nederland arm was aan natuurschoon werd zelfs aan de schoolkinderen onderwezen, maar rond 1900 vond er een ‘biologisch reveil’ plaats, een plotselinge opbloei van de belangstelling in Nederland voor de natuur in eigen land. Mede door het werk van Heimans en Thijsse werd de natuurstudie op eens populair. Hoewel het niet om grote aantallen mensen ging — het verschijnsel beperkte zich voornamelijk tot leden van de middenklasse, vooral in de steden — was het toch opvallend, ook voor tijdgenoten.

Binnen de zich snel uitbreidende kring van natuurliefhebbers groeide al snel de behoefte om zich te verenigen. Zo ontstond in 1899 de Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels, twee jaar later gevolgd door de Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging en de Nederlandsche Ornithologische Vereeniging. Thijsse werd van al deze organisaties bestuurslid.

Bloemendaal

Eind 1899 kreeg Thijsse pleuritis (borstvliesontsteking), een aandoening waaraan in die tijd veel mensen overleden. Maar hij herstelde en om aan te sterken verbleef Thijsse in de zomer van 1900 enkele maanden in Apeldoorn, samen met zijn gezin. Het jaar daarop verkreeg hij een aanstelling als leraar in de kennis der natuur aan de Amsterdamse kweekschool. Deze promotie opende nieuwe perspectieven. In 1902 verhuisde hij met vrouw en kinderen naar Bloemendaal. De wegen van Heimans en Thijsse liepen na die tijd wat uiteen. Ze bleven goede vrienden, maar schreven geen nieuwe gezamenlijke boeken meer. Heimans overleed al in 1914, 53 jaar oud. Thijsse, die goed beseftte dat hij veel aan zijn oude vriend te danken had, liet geen gelegenheid voorbijgaan hem te prijzen. ‘Zonder Heimans zou ik nooit ge-

7 Met hulp van de bioloog H.W. Heinsius verscheen van deze flora, in 1909, een verbeterde en uitgebreide uitgave. De ‘Heimans, Heinsius en Thijsse’ beleefde in 1994 de 23ste druk.

8 E. Potgieter, ‘Holland’. In: *Verspreide en nagelaten poëzy 1828–1874*. Eerste deel. Haarlem, 1896.

Villa Binnenduyn, woonhuis van Jac. P. Thijsse in Bloemendaal.

*Drie generaties Thijsse, omstreeks 1919.
V.l.n.r. Jo Thijsse, Wil Thijsse-Gerritsen, Leen Thijsse-Bosch,
Jacobus Thijsse (1832-1921), Ko Thijsse en Jac. P. Thijsse.*

worden zijn, wat ik nu ben; hij heeft mij den weg gewezen, met mij samen den weg gebaad; wij, in onze jaren, oogsten, wat vooral door Heimans, die nu al vele jaren in het graf rust, was gezaaid.⁹

In Bloemendaal woonde de familie Thijsse eerst in een bovenwoning op de Bloemendaalseweg.¹⁰ In 1904 verhuisden ze naar de Parkweg, naar de villa Josephina, die Thijsse omdoopte tot Binnenduin.¹¹ Drie jaar later kocht hij dit huis voor een bedrag van 11.000 gulden van de eigenaar, een koopman uit Haarlem.¹² Op de villa rustte een zware hypotheek, een ‘zilveren dak’ in de woorden van zijn echtgenote, maar Thijsse maakte zich geen zorgen. Hij wist zich inmiddels verzekerd van extra inkomsten uit publicaties: een vaste rubriek in het *Algemeen Handelsblad*, zijn boek *Het Vogeljaar* en natuurlijk zijn Verkade-albums. Dat hij als schrijver erkend werd, blijkt wel uit het feit dat hij in 1906, samen met Eli Heimans, gekozen werd tot lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde.

Kort na zijn aankomst in Bloemendaal maakte Thijsse kennis met Adolphe Burdet en Olga Burdet-van der Vliet, de gefortuneerde bewoners van het landgoed Lindenheuvel, en zij raakten goed bevriend. Het echtpaar had belangstelling voor de natuur. Gesprekken met hen sterkte Thijsse in zijn overtuiging dat er in Nederland een geestelijk en financieel draagvlak bestond voor natuurbescherming. ‘De wetenschap dat wij mochten rekenen op den steun van “de Burdets” heeft er niet weinig toe bijgedragen, dat in 1904 kloek en vruchtbaar beraadslaagd kon worden over de stichting van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten.’¹³

Natuurmonumenten

Eind 1904 werd bekend dat het college van B&W van Amsterdam het Naardermeer wilde aankopen om dit te bestemmen tot vuilstortplaats. Thijsse was in die tijd een van de weinigen die het gebied goed kenden en oog hadden voor de bijzondere betekenis ervan. Hij was vooral verontwaardigd dat het college het gebied omschreef als een complex van ‘waardelooze, onvruchtbare plassen’. In zijn column in het *Algemeen Handelsblad* bond hij direct de strijd aan. Terwijl vrijwel iedereen in zijn omgeving de zaak als verloren beschouwde, zette Thijsse zich schrap: ‘Nu geef ik niet op, voor-

9 A. de Vletter, ‘Dr Jac. P. Thijsse en de jonge garde’. *Nieuwe Rotterdamsche Courant* 28 september 1925.

10 Gert Jan van Setten, ‘Thijsse in Bloemendaal’. *Ons Bloemendaal* 35 (2011) 28-29.

11 Het adres Parklaan 4 werd in 1923 bij besluit van de gemeente Bloemendaal veranderd in Parallelweg 3. In de zomer van 1945 kreeg de Parallelweg de naam Dr. Jac. P. Thijsse-laan.

12 Thijsse kocht de villa op 9 oktober 1907 van A. A. van den Berg. Noord-Hollands Archief, Haarlem. Registers Hyp 4, Kadasterkantoor Haarlem.

13 Jac. P. Thijsse, ‘In memoriam Ad. Burdet’. *De Levende Natuur* 45 (aug./sept. 1940) 94-96.

Pieter Gerbrand van Tienhoven (1875-1953), assuradeur en natuurbeschermer. Bestuurslid, penningmeester en vanaf 1927 tevens voorzitter van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland.

dat de eerste kar met potscherven in 't water plompt.¹⁴ Heimans steunde hem in zijn column in *De [Groene] Amsterdammer*. Het bestuur van de Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging, waarvan zij beiden deel uitmaakten, stuurde een adres aan de Amsterdamse gemeenteraad waarin het uiteenzette dat vanuit hygiënisch standpunt verbranding van de afvalstoffen de voorkeur had boven 'aanplemping'. Een geluid dat ook van andere kanten werd gehoord. Het voorstel werd uiteindelijk door de gemeenteraad verworpen, zij het ternauwernood, met slechts twee stemmen verschil.

Omdat de natuurliefhebbers begrepen dat het Naardermeer in de toekomst opnieuw bedreigd zou kunnen worden, belegden zij in 1905 een bijeenkomst die leidde tot de oprichting van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. De bioloog dr. J.Th. Oudemans werd gekozen tot voorzitter. Behalve Thijsse, die de functie van secretaris kreeg toebedeeld, zat onder anderen ook de jurist mr. P.G. van Tienhoven vanaf het begin in het bestuur, maar Heimans niet. Van Tienhoven was tien jaar jonger dan Thijsse en afkomstig uit een familie van regenten. Waarschijnlijk hadden Thijsse en Van Tienhoven elkaar al ontmoet vóór de oprichting van Natuurmonumenten. Zij kenden elkaar in ieder geval van naam. Nadat de gemeenteraad op 14 december 1904 het voorstel van B&W om het Naardermeer aan te kopen had verworpen, stuurde Van Tienhoven nog diezelfde avond een briefkaart naar Thijsse met de volgende tekst: 'De uitslag kroont het werk! Het Naardermeer, voorloopig althans, voor een langzamen en prozaischen ondergang behoed. U en het meer wensch ik *quod bonum, faustum, felix, fortunatumque sit*' [hetgeen goed, gunstig, gelukkig en gezegend is].¹⁵

Kort na de oprichting van Natuurmonumenten vormden Oudemans, Van Tienhoven en Thijsse een commissie die na enig onderzoek hun medebestuurleden adviseerde het Naardermeer te kopen en de onkosten te dekken door het uitschrijven van een obligatierekening. Het benodigde bedrag was in korte tijd bijeengebracht en zo kwam het Naardermeer in 1906 in bezit van de vereniging. Nadien werden op dezelfde doeltreffende wijze meer terreinen in eigendom verkregen. Van Tienhoven klom al snel op tot penningmeester en later ook tot voorzitter. Samen met Thijsse vormde hij decennialang de spil van Natuurmonumenten. Het tweetal werkte niet alleen intensief samen, maar zij werden ook vrienden voor het leven.

14 Jac. P. Thijsse, 'Het Naardermeer'.
Algemeen Handelsblad zaterdag 3 december
1904. Avondblad.

15 Briefkaart van P.G. van Tienhoven aan
Jac. P. Thijsse, van 14 december 1904.
Stadsarchief Amsterdam, archief Natuur-
monumenten.

Verkade-albums

Het jaar 1906 bracht Thijsse nog een ander succes: de verschijning van zijn Verkade-album *Lente*. Het was het eerste deel van een lange reeks. Toen de Zaanse koek- en beschuifabrikant Verkade hem in 1905 benaderde, had Thijsse wel even gearzeld. Kon hij in zijn positie als leraar wel aan een reclameactie meewerken? Maar het idee om een boek met veel gekleurde plaatjes te kunnen maken voor een groot publiek trok hem erg aan. Bovendien verzekerde de directie hem de firmanaam discreet te zullen voeren. Dus zegde hij toe. Spijt heeft Thijsse nooit gehad. Verkade besteedde veel aandacht aan de kwaliteit van de albums en koos de illustratoren met zorg. Het sparen, ruilen en inplakken van de plaatjes werd razend populair. De Zaanse fabrikant zag zijn omzet stijgen en ondertussen raakte het publiek spelenderwijs bekend met de natuur in eigen land. De actie van Verkade vormde een uitgelezen combinatie van kunst, kennis en reclame.

In totaal verzorgde Thijsse de tekst voor twintig albums. En als het aan hem had gelegen, waren dat er nog meer geweest, want hij had stof te over. Dat Thijsse's werk zo gretig aftrek vond, had vooral te maken met zijn eenvoudige en aansprekende manier van schrijven. Hij vermeed wetenschappelijk jargon en noteerde alles vanuit eigen ervaring en eigen emotie. Zoals hij in een interview zei: 'Ik ben een IK-mensch. Men heeft mij dat wel eens verweten, maar ik trek mij van dat verwijt niets aan. Als ik vertel, praat ik over mijzelf. Als ik schrijf deel ik mede, wat IK beleefd heb. Zoo is mijn aard en als ik daarvan afweek, zou dat mijn werk niet ten goede komen.'¹⁶

Eredoctoraat

In 1921 zegde Thijsse de kweekschool vaarwel om leraar te worden aan het Kennemer Lyceum in Overveen. Eerder, namelijk van 1913 tot 1917, gaf hij al les op de Middelbare School voor Meisjes, 't Kopje in Bloemendaal.¹⁷ Hij hervatte daar de lessen in 1922. Omdat Thijsse geen lesbevoegdheid had voor het middelbaar onderwijs, moest daarvoor officieel toestemming worden aangevraagd bij het Rijk. In 1922 verleende de Universiteit van Amsterdam hem een eredoctoraat in de wis- en natuurkunde; deze onderscheiding gaf hem het benodigde aanzien en erkenning van zijn kwaliteiten. Dat Thijsse in die tijd reeds een bekende Nederlander was, bleek uit de vele publiciteit die het eredoctoraat trok. *Het Nieuws van den Dag* schreef in mei 1922: 'Zelden zal een besluit zoo algemeenen weerklank in het land gevonden hebben.'¹⁸ De plechtigheid vond plaats op 16 oktober 1922.

16 Annelën, 'Dr Jac. P. Thijsse zeventig jaar'. *Algemeen Handelsblad* jrg. 108. Zaterdag-avond bijvoegsel 20 juli 1935.

17 Noord-Hollands Archief. Arch. nr. 2015.

18 *Het Nieuws van den Dag* 30 mei 1922.

Thijssse's Hof

De gemeente Bloemendaal was trots op de jonge doctor en liet dat in 1925 blijken door hem bij zijn zestigste verjaardag een stuk grond aan te bieden voor de aanleg van een Planten- en Vogeltuin. De bekende tuinarchitect Leonard A. Springer werd gevraagd een ontwerp te maken. De aanleg geschiedde door Cees Sipkes, eigenaar van een kwekerij van wilde planten in Overveen. Op zaterdag 26 september 1925 vond de opening plaats van Thijssse's Hof, in de stromende regen. Eerder die dag was Thijssse in het bijzijn van leerlingen en genodigden gehuldigd op het Kennemer Lyceum. Daar werd bekendgemaakt dat hij was benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. In zijn dankwoord zette de jubilaris zijn originele visie op het onderwijs en schoolvakanties uiteen. Bij deze gelegenheid zei hij zichzelf niet in de eerste plaats te zien als leraar: 'Mijn eigenlijke beroep is dat van wandelaar en flaneur.'¹⁹ Thijssse's Hof, dat er bij de opening nog kaal bijlag, werd al snel groen en vervulde vanaf die tijd, mede dankzij deskundig onderhoud, de beoogde functie van instructief plantsoen. Thijssse beschouwde de tuin als zijn oogappel en kwam er vrijwel dagelijks.

In 1930 ging Thijssse als leraar met pensioen. Dat hij geliefd was bij zijn leerlingen en mededocenten bleek bij het afscheid dat het Kennemer Lyceum voor hem had georganiseerd. Het werd een uitbundig feest, met veel toespraken en geschenken. Het grootste cadeau was een som geld waarmee Thijssse, samen met zijn vrouw, een reis kon maken naar Nederlands-Indië, waar hun jongste zoon met zijn gezin woonde. De reis begon in september 1930 en duurde inclusief de bootreis bijna zeven maanden. Op Java werd Thijssse enthousiast ontvangen door de Hollandse gemeenschap. Hij reisde rond, hield lezingen en maakte propaganda voor Natuurmonumenten.

Crisisjaren, Thijssse stort in

Eenmaal gepensioneerd had Thijssse het niet minder druk dan voorheen. Naast zijn werk als secretaris van Natuurmonumenten was hij actief in diverse commissies, en dit soort werk nam in de jaren dertig alleen maar toe. Hij maakte onder meer deel uit van de Commissie voor het Boschplan, de Commissie van Advies inzake de Natuurmonumenten van het Staatsbosbeheer (Commissie Weevers), de Contact-Commissie inzake Natuurbescherming, de (Staats)Commissie voor Drinkwatervoorziening Westen des Lands, de Centrale Cultuurtechnische (Advies)Commissie, het College van Curatoren van het Kennemer Lyceum en de Commissie ter Bevordering van de Heemschutgedachte onder den Jeugd.

19 A. de Vletter, 'Dr Jac. P. Thijssse en de jonge garde'. *Nieuwe Rotterdamse Courant* 28 september 1925.

Opening van Thijse's Hof in Bloemendaal, 26 september 1925.

In de jaren van economische crisis kwam het behoud van natuur en landschap in Nederland sterk onder druk te staan. Om werklozen aan werk te helpen, werden op grote schaal ontginningsprojecten opgezet. Natuurliefhebbers zagen tot hun afgrijzen het ene na het andere natuurgebied verdwijnen. Samen met Van Tienhoven en Jan Drijver, die in 1913 als eerste betaalde kracht in dienst was gekomen van Natuurmonumenten, spande Thijssse zich tot het uiterste in om te redden wat te redden viel. Dat er in die jaren niet nog meer natuur verloren ging, is voor een groot deel te danken aan hun even diplomatiek als vasthoudend optreden. In het algemeen bestond er in die tijd van economische malaise weinig begrip voor het belang van natuurbescherming. Natuurmonumenten werd in de pers regelmatig aangevallen op haar beleid.

Hoewel Thijssse in deze moeilijke jaren ook waardering ondervond — hij werd bijvoorbeeld in 1935 benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandsche Leeuw — gingen de inspanningen op den duur ten koste van zijn gezondheid. Hij had problemen met zijn bloedsomloop en last van een hoge bloeddruk. Uit zijn brieven blijkt dat hij kort na de twaalfde Monumentendag op 5 juni 1937, waar hij een toespraak had gehouden, een collaps kreeg en instortte.²⁰ Net als in 1900 trad ook deze keer na een rustperiode herstel op, maar hij werd nooit meer helemaal de oude. Uit gezondheidsoverwegingen stootte Thijssse enkele bestuurstaken af, maar hij bleef intensief betrokken bij Natuurmonumenten (nu als secretaris bijgestaan door Drijver). Hij onderhield contacten met iedereen die iets te betekenen had op het gebied van natuurbescherming en verzette nog steeds veel werk als redacteur en publicist.

Terwijl Thijssse na zijn collaps weer herstelde, ging het met de gezondheid van zijn vrouw bergafwaarts. Leen Thijssse-Bosch, die zich tijdens excursies op Java nog dapper had gevoeld, kreeg in de loop van de jaren dertig steeds meer lichamelijke klachten. Zij overleed op 5 mei 1938 aan darmkanker.

Oorlog en evacuatie

Op het moment dat de Tweede Wereldoorlog uitbrak, in mei 1940, logeerde Thijssse bij zijn oudste zoon in Den Haag. Na enkele bewogen dagen keerde hij terug in Bloemendaal. Natuurlijk maakte ook hij zich ernstig zorgen: 'Ik heb veel goede Joodsche vrienden en een afkeer van geweld en dwingelandij. Er is dus ook over mijn leven een zware schaduw.'²¹ Maar Thijssse liet zich

20 Zie brieven van Jac. P. Thijssse aan resp. Totie Veder-Ruys van 17 juni 1937, Heimans en Thijssse Stichting, archief Thijssse; en Piet van Tienhoven van 22 juni 1937, Stadsarchief Amsterdam, archief Natuurmonumenten.

21 Jac. P. Thijssse in een brief aan Anneke Wijsman van 3 juni 1940. Heimans en Thijssse Stichting, archief Thijssse.

door de gebeurtenissen niet uit het veld slaan en bleef optimistisch en (ook naar eigen zeggen) jong van geest. In een interview ter gelegenheid van zijn 75ste verjaardag, in juli 1940, zei hij: ‘Het leven is de kunst om jong te blijven. Er heeft eens een psychiater tegen mij gezegd dat mijn geest op mijn zestiende jaar is blijven stilstaan. Misschien vond hij dat erg bedenkelijk, maar ik voelde een klein gelukschokje in me toen ik dat hoorde.’²²

Door de oorlog en zijn slechter wordende gezondheid raakte Thijsse meer en meer aan huis gebonden. Na de dood van zijn vrouw woonde hij aanvankelijk alleen in de villa Binnenduin. In 1942 trok Lily Burdet, de ongehuwde dochter van zijn vrienden Adolphe en Olga Burdet, bij hem in als gezelschapsdame en hoofd van de huishouding. De laatste oorlogsjaren hield Thijsse vooral contact met de buitenwereld via zijn correspondentie, waarvan hij de frequentie aanzienlijk opvoerde. Maar hij ontving ook nog regelmatig bezoek: van biologen, natuurbeschermers, uitgevers en (vaak jeugdige) bewonderaars die steeds de weg naar zijn huis wisten te vinden.

In september 1944 moest Binnenduin op last van de bezetter worden ontruimd. Thijsse en Lily Burdet waren gedwongen te evacueren. Samen met de familie Bierens de Haan en enkele andere evacués vonden zij onderdak in een huis van Vincent Loosjes op de Militairenweg 4 in Overveen.²³ De bejaarde Thijsse, die tegen evacuatie had opgezien, beschouwde het gebeuren uiteindelijk als een klein avontuur. Hij bleef tot het eind van zijn leven opgewekt en helder van geest. In de nacht van 7 op 8 januari 1945 werd hij onwel en de middag daarna overleed hij plotseling. Thijsse werd begraven op de Algemeene Begraafplaats aan de Bergweg in Bloemendaal.

22 Anoniem, ‘Een groot Nederlander wordt vijf en zeventig. Dr. Jac. P. Thijsse over natuur en mensen’. *Het Volk*. Avondblad 17 juli 1940.

23 Zie brief van Jac. P. Thijsse aan de familie Jo Thijsse, 26 september 1944. Heimans

en Thijsse Stichting, archief Thijsse. Het pand, een internaat voor schoolgaande jongens, stond leeg omdat de scholieren door de kritieke situatie in dat laatste oorlogsjaar naar huis waren gegaan.